

В. В. Прошкін, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

УНІВЕРСИТЕТСЬКА НАУКА ЯК НАЙВАЖЛИВІША УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Прошкін В. В.

Університетська наука як найважливіша умова професійного росту майбутнього педагога

У статті розглянуто особливості організації наукової роботи в університеті у контексті підготовки майбутніх учителів. Зазначено, що університетська підготовка повинна реалізовуватися в умовах науко-орієнтованого освітнього середовища, при якому забезпечено включення студентів у практико-орієнтовані педагогічні дослідження. Описано Програму розвитку науки в університеті (мета, основні завдання, принципи тощо).

Ключові слова: інтеграція науково-дослідної й навчальної роботи, університетська підготовка майбутніх учителів, практико-орієнтовані педагогічні дослідження.

Прошкин В. В.

Университетская наука как важнейшее условие профессионального роста будущего педагога

В статье рассмотрены особенности организации научной работы в университете в контексте подготовки будущих учителей. Указано, что университетская подготовка должна реализовываться в условиях научно-ориентированной образовательной среды, при которой обеспечено включение студентов в практико-ориентированные педагогические исследования. Описано Программу развития науки в университете (цель, основные задачи, принципы и др.).

Ключевые слова: интеграция научно-исследовательской и учебной работы, университетская подготовка будущих учителей, практико-ориентированные педагогические исследования.

Пошук шляхів підвищення ефективності університетської підготовки майбутніх учителів не втрачає своєї актуальності. Останнім часом чимало науковців вирішення цієї проблеми пов'язують з інтеграцією науки й освіти. У свою чергу, така інтеграція може бути реалізована за умови переосмислення

ролі наукової роботи в діяльності сучасного університету. Дійсно, більшість ВНЗ прагнуть до лідерських позицій у науково-освітньому просторі на регіональному, національному й, навіть, світовому рівнях. Виходячи з цього, їх стратегічна мета полягає в досягненні такої інтеграції науки й освіти, коли навчальний процес ґрунтується на спільних наукових дослідженнях викладачів, аспірантів і студентів.

Найважливішою умовою удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів є підвищення статусу університетської науки, особливість якої – залучення переважної більшості студентів до науково-дослідної діяльності. Становлення студентських наукових пошуків повинно виступати одним з пріоритетів розвитку наукової роботи університету. На це, зокрема, вказує В. Сластьонін, роблячи акцент, що науково-дослідна робота є найбільш значущим чинником підготовки студентів до інноваційної діяльності [1, с. 127]. При цьому І. Глікман говорить, що ВНЗ повинні готувати студентів з „випередженням”, на потреби не тільки сьогоденної, але й майбутньої школи. Виходячи з цього, необхідно переглянути значення дослідницької підготовки студентів у контексті всієї університетської освіти [2, с. 75].

У різні періоди історії робилися чисельні спроби інтегрувати науково-дослідну й навчальну діяльність в університеті. Для цього використовувалися певні механізми, серед них, – активізація студентської науки, покращення діяльності наукових структурних підрозділів, посилення взаємодії ВНЗ з академічними інститутами тощо. Ці теоретичні, методологічні й методичні результати подані в різних науково-педагогічних роботах. Більшість із них мають цінність для нашого дослідження. Виділимо найбільш значущі: дисертаційні дослідження українських авторів (О. Адаменко, О. Гнізділова, Г. Кловак, М. Князян, О. Микитюк та ін.), дисертації російських учених (О. Глущенко, А. Козлов, З. Сазонова, П. Середенко, А. Шайдулліна, Т. Яркова та ін.), наукові видання, монографії (О. Глузман, В. Андрущенко, О. Дубасенюк, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, С. Сисоєва та ін.).

Разом з тим, досьогодні залишається відкритим питання – як організувати наукову роботу в університеті, щоб вона максимально сприяла ефективній підготовці майбутніх учителів. Вирішення цього питання й стало метою нашої статті.

Зазначимо, що дослідження виконано в межах теми „Інтеграція науково-дослідної й навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів” (державний реєстраційний номер 0108U07930), що розробляється в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Відповідно до „Положення про організацію наукової й науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації” [3] основною метою наукової діяльності ВНЗ є одержання й використання нових наукових знань для створення суспільно корисних наукових результатів, забезпечення якісної підготовки фахівців і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; розв’язання комплексних задач у сфері наукового розвитку; упровадження й використання в Україні й на світовому ринку наукових і науково-практичних результатів.

У контексті наших наукових пошуків вважаємо за необхідне вказати також на професійну підготовку студентів в умовах науко-орієнтованого освітнього середовища, при якому забезпечено їх включення в наукову діяльність, що виступає пріоритетним компонентом університетської підготовки. Відомо, що концепція „освіта, що побудована на наукових дослідженнях” (research-based education – англ.) є найважливішою в діяльності провідних зарубіжних університетів.

Як наголошується в „Концепції розвитку дослідницької й інноваційної діяльності в російських ВНЗ” [4], широкого поширення набула модель глобального дослідницького університету (global research university – англ.), у межах якої ВНЗ здобувають нові знання й поширюють їх через інноваційну діяльність. Характерними особливостями такої моделі є положення:

- освоєння студентами базових компетенцій дослідницької й інноваційної діяльності;

- активне використання студентів для проведення досліджень;
- реальне включення більшості викладачів у дослідницьку й інноваційну діяльність, що розглядається як пріоритетна по відношенню до викладацької;

- перетворення університетів на центри комунікації з питань наукового й технологічного прогнозування, обміну передовими знаннями й вирішення глобальних проблем;

- формування інноваційних структур університетів тощо.

Ми беремо за основу вищезазначені положення в нашій подальшій науковій роботі.

Ми поділяємо погляди Г. Іванова, що науково-дослідна діяльність в процесі навчання повинна виконувати функції:

- підняти на якісний рівень загальноосвітню підготовку й надати прикладну спрямованість навчальним дисциплінам;

- закласти навички самостійної навчальної діяльності, а також основи організації наукової роботи;

- навчити застосовувати новітні інформаційні технології для отримання, переробки, зберігання й передачі наукової інформації;

- розвивати інтелектуальні, творчі здібності, креативне мислення, формувати особистісно-вольові якості, що необхідні для досягнення наукових результатів та ін. [5, с. 24-25].

Зазначимо, що більшість сучасних дослідників пов'язують напрями, за якими реалізується наукова робота в університеті, з необхідністю їх гармонійного об'єднання з навчальним процесом. Крім того, пріоритетними напрямками наукової діяльності в університеті в контексті підготовки майбутніх учителів вважають такі:

- інтеграція дослідницького й освітнього процесу через розповсюдження й застосування нових наукових знань в освіті;

- організація наукових об'єднань для реалізації актуальних наукових програм і проектів національного, регіонального характеру;

- розвиток наукових шкіл, концентрація підготовки майбутніх дослідників навколо провідних науково-педагогічних шкіл університету;
- рання орієнтація майбутніх учителів як учених через включення в роботу над науковими проектами, в діяльність наукових структурних підрозділів;
- розвиток комунікації з провідними науковими школами України, інших країн.

Для більш чіткого розуміння проблеми ми узагальнили роботи авторів (О. Глущенко, Л. Жданова, К. Казанцева, Г. Кловак, М. Князян, А. Козлов, О. Лукашевич, О. Микитюк, З. Сазонова, Т. Торгашина, В. Чернолес та ін.), що дозволило виділити педагогічні умови інтеграції науки й освіти:

- використання різних форм інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи майбутніх учителів;
- формування єдиного науко-орієнтованого освітнього простору, заснованого на інформаційному, науково-методичному й організаційному забезпеченні наукової діяльності викладачів і студентів;
- включення студентів у виконання фундаментальних досліджень і прикладних розробок як найважливішого компонента професійної підготовки й отримання наукових знань;
- розуміння значущості науково-дослідної роботи в процесі університетської підготовки майбутніх учителів;
- відбір і підготовка перспективних і талановитих молодих учених до науково-дослідної і педагогічної діяльності.

У сучасному класичному університеті переважають галузі наукових досліджень, що відбивають як традиції наукових шкіл, так і науковий пошук й інтереси майбутніх учителів. Здійснюється виконання науково-дослідних проектів на рівні Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України, обласних державних адміністрацій та обласних рад, за рахунок грантів, договорів з вітчизняними й закордонними замовниками тощо.

Відносини університету й суспільства в контексті підготовки майбутніх

учителів реалізуються на основі створення спільних наукових структур з провідними науковими центрами Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, інших державних галузевих академій. Отже, сучасний університет представлений у вигляді науково-освітньої структури навчально-наукових підрозділів, а також підрозділів інноваційного характеру.

Структурні підрозділи університету виконують фундаментальні дослідження й науково-дослідні розробки загальнодержавного значення як самостійно, так і спільно з науковими установами й організаціями відповідно до „Основних наукових напрямів і найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2009-2013 рр.” [6].

Основна вимога до реалізації проектів – активне включення в їх реалізацію студентів. Виділена вимога не є новою в педагогічній практиці й розглядається в ряді досліджень. Ми поділяємо думку Г. Іванова й вважаємо, що залучення студентів до роботи над науковими проектами сприяє ефективному формуванню професійно-значущих знань, умінь і навичок, якостей, необхідних для успішного навчання у ВНЗ, а також ранньому включенню в науково-професійну діяльність [5, с. 23].

Сучасний університет сприяє забезпеченню професійної мобільності викладачів й поглибленню багатосторонньої кооперації з науковими установами, організаціями для виконання практико-орієнтованих досліджень. Основна частина з них реалізується через тісні наукові зв'язки з обласною державною адміністрацією, обласною радою. Пріоритетне завдання спільної діяльності – розробка рекомендацій для ефективного використання наукового потенціалу області, участь у вирішенні комплексних наукових і освітніх проблем, що мають важливе значення для неї, сприяння підвищенню рівня фундаментальних і прикладних досліджень.

Ми поділяємо думку В. Курила, що сучасні реалії успішного розвитку країни вимагають, щоб успішні українські виробництва почали вкладати засоби

в наукові розробки, що, у свою чергу, забезпечить високу рентабельність промисловості в цілому [7, с. 5]. На наш погляд, цю ідею повністю можна віднести й до сфери освіти.

Доречно зазначає В. Сипченко [8], вищий педагогічний заклад покликаний розробляти нові методики й технології навчання та виховання, що мають допомогти вчителю досягти високого рівня викладання, якості знань учнів, сприяють його професійному зростанню. У цьому контексті вищий педагогічний заклад має бути центром педагогічних ідей у регіоні, що вимагає від сучасного викладача вищої школи постійної творчої роботи над удосконаленням викладання свого предмету, ефективного поєднання досягнень сучасної науки з педагогічною практикою.

Тому ми робимо наголос на значущості саме практико-орієнтованих досліджень, що проводяться ученими й студентами університету. Для цього необхідно здійснення постійного моніторингу реальних потреб педагогічної практики.

Цю проблему можна подолати через створення бази даних наукових розробок університету, що постійно поновлюється й передається до обласної державної адміністрації й закладів освіти регіону.

Отже, вирішується завдання реорганізації університету в значний науковий центр регіону шляхом підвищення наукової діяльності кафедр, наукового потенціалу викладачів, активізації наукової роботи студентів, аспірантів тощо.

Розглянуті нами особливості наукової діяльності у вищій школі ще раз говорять про значущість гармонійного поєднання науково-дослідної і навчальної роботи. Разом з тим, реальна практика професійної підготовки майбутніх учителів свідчить про недостатню кількість реально діючих механізмів такого об'єднання. Тому виникає потреба в розробці спеціальної Програми, що визначає стратегічний напрямок наукового розвитку університету, розкриває технологію вирішення поставлених завдань і виступає своєрідним орієнтиром перспективного планування наукової роботи для

структурних підрозділів.

Як приклад, у 2008 р. відповідно до наказу МОН України „Про заходи МОН України щодо розвитку науки у вищих навчальних закладах” і Державної цільової програми інтеграції науки і освіти в університетах на 2008-2012 роки „Наука в університетах” нами розроблено „Програму розвитку науки в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка на 2009-2015 роки [9]. Мета Програми полягає у створенні організаційних та економічних умов для активізації наукової діяльності в університеті, поглиблення інтеграції освіти й науки для підготовки висококваліфікованих фахівців і конкурентоспроможних наукових розробок, а також розвитку пріоритетних напрямків університетських наукових досліджень.

Окреслимо основні завдання Програми:

- максимальна інтеграція науково-дослідної, навчальної та інноваційної діяльності;
- формування сучасного наукового кадрового потенціалу;
- стимулювання й розвиток фундаментальних і прикладних досліджень через створення нових наукових структур;
- посилення практико-орієнтованої спрямованості прикладних досліджень у контексті запитів економіки й соціальної сфери регіону;
- розробка системи заходів зі збільшення фінансування наукових досліджень університету.

Відповідно до такої Програми, сучасний університет забезпечує розроблення й функціонування дієвих форм поєднання науки та освіти і високоякісну підготовку кадрів вищої наукової кваліфікації; розвиває співробітництво з зарубіжними та вітчизняними університетами, з Національною та галузевими державними академіями наук, органами державної влади України, вітчизняним і зарубіжними науковими установами та провідними вченими.

Зрозуміло, що організація наукової роботи в університеті повинна будуватися відповідно до низки принципів. Основоположними в нашій роботі є

принципи, що виділені у „Великій хартії університетів” [10]:

1. Університет є самостійною установою усередині суспільства, що створює, вивчає, оцінює й передає культуру за допомогою досліджень і навчання.

2. Викладання й дослідницька робота в університетах повинні бути нероздільні для того, щоб навчання відповідало запитам суспільства й досягненням у науковому знанні.

3. Свобода в дослідницькій і викладацькій діяльності є основним принципом університетського життя.

4. Університет є хоронителем традицій європейського гуманізму. У здійсненні свого покликання він постійно прагне до досягнення універсального знання, перетинає географічні, політичні кордони і затверджує нагальну потребу взаємного пізнання й взаємодії різних культур.

У процесі наших наукових пошуків виділені найбільш значущі підходи до організації наукової роботи в університеті, що ґрунтуються на принципах:

- принцип координації, що припускає об'єднання зусиль і інтересів учених і кафедр університету з усіма зацікавленими особами й науковими структурами як усередині університету, так і за його межами;

- принцип кафедральної автономії, що визначає повну самостійність у виборі й виконанні наукових проектів, в організації наукових досліджень (відповідно до „Етичного кодексу вченого України”, свобода в науці – свобода вибору наукових напрямів дослідження, концепцій, гіпотез, парадигм, проблем і методів їх вирішення, й понад усе, свобода думки та слова; свобода в науковій творчості повинна мати високий професіоналізм);

- принцип зв'язку наукових досліджень з майбутньою професійною діяльністю студентів і запитам реальної практики;

- принцип розширення міжнародного співробітництва, що припускає встановлення й розвиток наукових контактів з європейськими й світовими науковими й освітніми центрами тощо.

Отже, підвищення якості університетської підготовки майбутніх

викладачів ми бачимо через розробку механізмів інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи. Одна з найважливіших умов такої інтеграції – підвищення статусу університетської науки, яка вважається пріоритетною відповідно до освітньої діяльності.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в обґрунтуванні й розробці педагогічної системи інтеграції науки й освіти в університеті.

Література

1. **Сластенин В. А.** Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : ИЧП „Издательство Магистр”, 1997. – 224 с.

2. **Гликман И.** Высшее педагогическое образование сегодня / И. Гликман // Народное образование. – 2006. – № 1. – С. 75 – 80.

3. **Положення** про організацію наукової й науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06. – Загол. з титул. екрану.

4. **Концепция** развития исследовательской и инновационной деятельности в российских вузах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://минобрнауки.рф>. – Загол. з титул. екрану.

5. **Иванов Г. А.** Интегративные основы организации научно-исследовательской деятельности учащихся / Г. А. Иванов // Педагогические технологии. – 2006. – № 1. – С. 22 – 28.

6. **Основні** наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2009-2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/5869>. – Загол. з титул. екрану.

7. **Курило В. С.** Дисертаційна робота як форма педагогічного дослідження / В. С. Курило, В. К. Сидоренко, Г. В. Терещук. – К. ; Тернопіль, 2007. – 80 с.

8. **Сипченко В. І.** Організація науково-дослідної роботи педагогічного

університету / В. І. Сипченко [Електронний ресурс] // е-журнал „Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку”. – 2009. – № 3. – Режим доступу: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n3_2009/. – Загол. з титул. екрану.

9. **Програма** розвитку науки в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка на 2009-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://luguniv.edu.ua/?z1=b,1186>. – Загол. з титул. екрану.

10. **Велика** хартія університетів (Magna Charta Universitatum) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurosvita.net/?category=17&id=1049>. – Загол. з титул. екрану.

Proshkin V.

University science as the most important condition of future teacher' professional growth

This article is about organization features of scientific work in the university in the context of future teachers training. The author specified that university training must be realized in the conditions of scientifically oriented education society that ensures students participation in practice-oriented pedagogical researches. The program that is connected with university science development is written (aim, basic tasks, principles etc.).

Key words: integration of scientific and research and educational work, future teachers' university training, practice-oriented pedagogical researches.

Відомості про автора

Прошкін Володимир Вадимович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу аспірантури Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики університетської підготовки майбутніх учителів у контексті інтеграції науки й освіти.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2012 р.

Прийнята до друку 28.09.2012 р.